

Jernbanebroen ved Lysaker bygget i tre omkring 1900-tallet

Historie

Lysakerelva har gjennom århundrene gitt kraft til kverner og møller, sager, elektrisitetsverk og fabrikker. Elvas gamle navn er Fåd, som skal bety grense eller gjerde. Fåd-navnet var i bruk til langt ut på 1800-tallet. Lysaker var navnet på gården nederst ved elva, der jernbanestasjonen ligger i dag. Navnet kommer av det gammelnorske «Ljosaker», en lys kornåker. De viktigste bergartene langs elva er leirskifer og kalkstein. Elva har gravd ut den trange v-dalen gjennom flere tusen år. Etter siste istid, for ca. 10 000 år siden, var dalen sjøbunn, med avsetninger av leire og andre finpartikler fra Sørkedalsbreen. Spor av bosetning fra steinalderen er funnet flere steder langs elva.

Fakta om elva

Elva danner grensen mellom Oslo og Bærum kommuner. Fra Bogstadvannet til Lysaker er det syv kilometer og en høydeforskjell på 145 meter. Normalvannføring i elva er fire kubikkmeter per sekund. Det høyeste fossefallet, Røafossen, er ca. 20 meter høy.

Elva var tidligere sterkt forurenset.

På 1960-tallet anla Bærum og Oslo en avskjærende kloakkledning langs elva. Dette medfører mindre tilsig fra avløpsvann og dermed bedre vannkvalitet.

Dyreliv og vegetasjon.

På tur langs elva kan vi treffe på ekorn, grevling, rev, rådyr og elg. Foruten Fossekalen, Norges nasjonalfugl, finner vi de vanlige fugleartene. Av fiskearter nevnes ørret, abbor gjedde, laue og mort. Nederst i elva går det opp laks, sjøørret, stingsild, skrubbe og flyndre. Ved Møllefossen er det anlagt laksetrapp.

Den kalkrike berggrunnen og det gunstige klimaet gir grobunn for de fleste av våre edelløvtrær som alm, ask, eik, hassel, lind og lønn. Videre finnes or, hegg, bjørk, gran og furu. Falne trær fjernes ikke, bortsett fra de som stenger stien langs elva. Dette gir området et tilnærmet preg av urskog.

OPPLEVELSER LANGS Lysakerelva

Bærum kommune

SEKTOR LEVEKÅR

NATUR- OG IDRETTSFORVALTNINGEN

Stiene langs Lysakerelva – Farbarhet

Stien på Bærum-siden har sin historie tilbake til mellomkrigsårene da Voll Vel anla stien fra Bærumsveien til Mølledammen ved Lysejordet. Kommunens park- og idrettsvesen har senere utbedret og forlenget stien. Stien på Bærum-siden er ikke farbar med sykkel eller barnevogn, unntatt mellom Bogstadvannet og Grinidammen. Enkelte partier er meget bratte og kan være glatte vinterstid. For kryssing av Bærumsveien og Kolsåsbanen må du ved Jar stasjon følge Bærumsveien og Vollsveien noen hundre meter. På Oslo-siden er stien eller turveien anlagt etappevis de siste tiårene. Store deler av turveien er farbar med sykkel og barnevogn. På noen korte strekninger følger turveien bilvei.

Masovnen på Fossum finner du på Oslo-siden ved Hammerfossen like nedenfor Ankerveien

Forsiden. Et vakkert parti ovenfor Jarfossen. Til venstre skimtes tuftene etter Jar Mølle. (Holo Foto)

Motivet er tatt fra Fåbro. I bakgrunnen broen over til Lilleaker (Holo Foto)

Turforslag

Ta bussen til Eiksmarka, Fossum, Røa eller Voksen og følg elva sørover. Tar du Kolsåsbanen, går du av på Jar eller Lysakerelven. Herfra kan du følge elva i begge retninger. Det samme gjelder for Østeråsbanen der du går av på Ekraveien. Grinidammen er et godt utgangspunkt med bil. Der har du muligheter for rundturer både opp- og nedover langs elva. De mange broene, både vei- og gangbroer, gir gode muligheter for både korte og lange turer langs elva.

KILDER

Naturens Nectar – Sigurd Senje.

Sorkedalsvassdraget og Sorkedalen – Trygve Christensen.

Lysaker – en del av Bærum – Lysaker Rotary.

Utgitt med økonomisk støtte fra Oslo Elveforum.

og Lysakerbyen Næringsvel.

Bærum kommune, Natur- og idrettsforvaltningen. Tlf. 67 50 43 72

Utgitt i samarbeid med Friluftsetaten i Oslo kommune.

Grafisk design STEIN DAVIDSEN

Trykk RECLAMO GRAFISK SENTER

Sandvika desember 2001

1 Osdammen

Ved osset, utløpet av Bogstadvannet, lå det en kvern på 1200-tallet, kanskje tidligere. Den første oppgangssaga lå her trolig rundt 1550-tallet, kalt Ossagen, senere Øvre Fosssum sag. På Oslo-siden hadde Bogstad gård sag fra rundt 1870 til 1915.

2 Fosssum jernverk

CONRAD CLAUSEN, eieren av Bærum Jernverk, anla rundt 1780 en stangjernshammer på Bærum-siden av Hammarfossen, der Ankerveien krysser elva. PEDER ANKER på Bogstad kjøpte Bærumms Verk i 1791 og oppførte en masovn på Oslo-siden av fossen. Ovnen og hammeren krevde mye energi. Etva skaffet vankraft og de mange kullmilene i marka varme i form av trekull. Det meste av jernmalmen kom fra Sørlandet. Masovnen ble nedlagt i 1859 og hammeren i 1874. Det er i dag ingen spor etter stangjernshammeren. Masovnen ligger som en sammensunken ruin.

5 Grini teglverk

Teglverket lå der tennisbanene i dag ligger langs trikke-linja. Den store rødmalte trebygningen, Verket, tjente som bolig for arbeiderne på teglverket. PEDER ANKER anla teglverket rundt 1790 for produksjon av mur- og takstein til utbyggingen av Bogstad. Verket ble nedlagt i 1902. Du kan fortsatt finne takstein merket «Grini».

6 Grini sag, mølle og kraftstasjon

Saga hørte, som de fleste virksomhetene langs elva, under Bogstadgodset. Sagene var gode skatteobjekter. I 1773 skulle sagerieren betale damstokkskatt, sagemester-skatt og sagtiende til datidens myndigheter. Grinisaga lå omtrent der dagens Grini Mølle holder til. Mølla ble anlagt i 1867 og nedlagt i 1904. Her malte flere av gårdene i Østre Bærum kornet sitt. Fra rundt 1915 til 1950 drev Løvenskiold kraftstasjon ved Grinifossen. I 1922 var det 100 strømabonnementer på Røa, Fosssum og i Sørkedalen. Senere ble strømmen kjørt inn

3 Fosssum sag

Omkring 1800 eide PEDER ANKER syv sager langs elva. Der de store lagerbygningene ligger i dag, ble sagene langs Lysakerelva samlet i 1888. Fossumsaga ble flyttet til Milene ved Bogstadvannet i 1961. I Hamnardammen finner du lensester og lensekar som spor etter inntak av tømmer til Fossumsaga. Tømmerfløtingen i Sørkedalsvassdraget opphørte tidlig på 1960-tallet.

4 Voksen mølle

Steinfundamentene på Oslo-siden er i dag de eneste sporene etter Voksen mølle. Mølledriften opphørte omkring 1930, men ble tatt opp igjen under annen verdenskrig. Like ved mølla ligger Mølleplassen, en koselig rød malt stue hvor filmen «Hurra for Andersens» ble spilt inn midt på 1960-tallet. Tåterberget, på Bærum-siden nedenfor mølla, er en mye brukt badeplass.

på det kommunale nettet. I dag har flere småbedrifter tilhold i mursteinsbygningen, som er ombygget flere ganger.

7 Holtet sag

De høye steinfundamentene ved Røa idrettsplass, på Oslo-siden mellom turveien og elva, er restene etter saga. Sagemesteren bodde på Holtet, en av de mange husmannsplassene under Rød-gårdene. I 1885 sysselsatte saga syv mann. Folk fra Røa hentet vann og vasket tøy i Holteskulpen nær saga.

8 Røafossen

Fossetallet ga kraft til sag- og mølledrift. Saga brant ned i 1764. Samtidig gikk saghytta, materiallageret og tømmeret tapl. Det økonomiske tapet var nær tusen riksdaler. Rød Mølle ble tatt i bruk i 1888. Bygningen på hele fem etasjer gikk opp i flammer i 1895 og ble ikke gjenoppført. Fundamentene etter mølla ligger på Oslo-siden av fossen.

9 Ullern mølle og Lysejordet

Inntil turveien på Oslo-siden lå mølla til Ullern gård. Den store mølla var i drift fra 1867 til 1913. I dag er det bare deler av grunnmurene igjen, like ved friområdet Lysejordet.

Lengst sør i området ligger Kongebakken, hvor unionskongen Oskar II overvar et hopprenn i 1881. Bakken skal være verdens eldste hoppbakke som fortsatt er i bruk.

10 Sandbonn og Wilsseparken

Sandbonn på Bærum-siden er en grusbank som sommerstid er en yndet bade plass. Wilsseparken har navn etter den kjente fotografen ANDERS B. WILSE, som bodde på Jar. Han var i mellomkrigstida en av pådriverne i arbeidet med å lage et parkområde her.

LEMMEHYTTET

Både ovenfor og nedenfor trikkelinja holdt tidligere flere av samfunnets tapere til i sine lemmehytter. Tuftene etter noen av hyttene finnes fortsatt.

11 Jar mølle

Tuftene etter mølla ligger på på Bærum-siden, like ovenfor Jarfossen, også kalt Storengfossen. Jarmølla har tjent distriktet i lange tider, og mange gårder fikk malt kornet sitt her. Mølla, på hele seks plan, var i drift fra rundt 1810 til 1860.

12 Jarsaga

En to hundre meter lang vannrenne gikk fra Jarfossen ned til saga, som lå rett nedenfor friområdet og plassen Sletta. Saga var trolig i drift fra rundt 1550 til 1888. På 1670-tallet ble det årlig skåret opp til ti tusen bord på saga.

Tuftene etter Jarsaga ligger rett ned for Jar skole, mellom det åpne feltet og elva.

13 Fåbrofossen - Granfossen

Alle som skulle passere Lysakerelva øst- eller vestover måtte passere Fåbro. I 1749 etablerte teologen, verksheren, poeten og senere rådmann CHRISTIAN BRAUNMANN TULLIN industrivirksomhet her med spikerverk på Oslo-siden, pudder- og stivelsesfabrikk på Bærum-siden. Hans store sommerhus står fremdeles ute på elvebrinken.

En sprengstoffabrikk ble anlagt under fossen på østbredden i 1865. Fabrikken eksploderte i 1874 og flyttet året etter til Engene ved Sætre i Hurum. Virksomheten ved Lysakerelva var starten på vår tids Dyno Industrier. Granfos Brug på Bærum-siden startet opp i 1869 med produksjon av tremasse, senere ulike papirprodukter, også cellulose en kortere periode. Fabrikken var en av landets første tresliperier

for eksport av trevarer. Tresliperiet ble nedlagt i 1964, senere også papirproduksjonen. Granfos Næringspark ble etablert i 1983. En ny Fåbro ble reist i 2001.

14 Lysaker sag og mølle

Møllefossen er det nederste fossefallet i elva, også omtalt som Sagfossen. Vannkraften har tjent virksomheter gjennom mange hundre år i Sagfossen. For å utnytte elvevannet best mulig hendte det at saga gikk om dagen og mølla om natta, fordi sagskuren var farligere enn kormmalinga.

15 Diverse næringsvirksomheter

Kjente virksomheter nær utløpet i Lysakerfjorden har vært Lysaker Kemiske Fabrik, såpefabrikken Barnengen og Lysaker Gjestgiveri. Gjestgivergården, som lå tvers over motorveien for jernbanestasjonen, ble i 1980 flyttet til Vegmuseet ved Øyer i Gudbrandsdalen.

